

Emlékezés két szlovén papra

A magyarországi szlovének két jeles papjukra emlékeztek az előző év végén. Halálának 20. évfordulóján kétnapos ünnepségen méltatták Felsőszölnökön *Kühár* János (1901-1987) munkásságát. *Kossics* József (1788-1867) halálának 140. évfordulója alkalmából nyílt kiállítás a róla elnevezett felsőszölnöki kétnyelvű általános iskolában. Idén októberben a születése 220. évfordulójáról is megemlékeznek majd.

Kossics József

Kossics József plébános a költészet, a nyelvészet, a történelem és a néprajz iránt is érdeklődött. Ő volt az első a – történeti Vas és Zala megyében élő – szlovénség írói között, aki az egyházi mellett világi témájú saját műveket is létrehozott, s nemcsak fordításokat adott közre.

A Zala vármegyéhez tartozó Bogojinán (Bagonyán) született 1788. október 9-én. Apja a muraközi Varaždinból (Varazsdból) került a faluba tanítónak. A négy fivér közül kettő pap lett. Franc a zágrábi, József viszont a szombathelyi püspökséghez került, s az ottani plébániákon szolgált. 1811-1816 között Turnišče, Grad, Sobota, Rogašovci falvakban volt káplán. Gróf *Batthyányi* Alojz 1815-ben templomot építtetett a Vas megyei Alsószölnökön, amelyben elsőként Kossics József szolgált plébános-helyettesként (1816-1829). Élete nagy részét Felsőszölnökön élte le. 1867. december 26-án bekövetkezett halála után itt is temették el.

Az 1813-1851 között Körmenten, Szombathelyen, Pesten, Grazban és Bécsben megjelent, illetve hagyatékában fennmaradt tíz ismert munkája közül egy latin, két magyar és hét szlovén nyelven (az egyik magyar nyelvű német változatban is) olvasható. A tíz alkotásból kettő vers, kettő vallási, egy nyelvészeti és öt történeti vagy néprajzi témájú írás.

Legjelentősebb munkája „*A Magyar Országi Vendus-Tótokról*” című tanulmánya, amely először a Kedveskedőben (Bécs, 1824.), majd a Vörösmarty Mihály által

szerkesztett Tudományos Gyűjteményben (Pest, 1828.) jelent meg. A Magyar Néprajzi Lexikon szerint ez „az első hazai néprajzi szaktanulmányok egyike”, a szlovén néprajztudomány pedig az *első* szlovén tájmonográfiként tartja számon. Írását Kossics a történeti Vas megyében élő szlovének elnevezésével kezdi: „*Ezen népet Vandalusoknak is hívják a Magyarok, de hibásan; helyesebb nevek Vendus-Tótok, vagy, a mint ők magok magokat nevezik, Szlovencki.*”. A továbbiakban a lakosság számát közli és bemutatja az egyes plébániákat. Leírja házakat, azok külsejét, berendezését, az emberek küllemét, egészségi állapotát, táplálkozását, az egyes ételek nevét, a férfi s – részletesebben – a női viseletet. Beszél a helyi szlovének nyelvéről, irodalmáról, vallásáról, természetéről, a rossz állapotban lévő iskolákról és a hiányos tankönyvekről. Külön fejezetet szentel a földművelésnek, állattartásnak és a kisiparnak. Végül a szokások közül részletesen leírja a lakodalmat, betegségeket, a haldoklást és a temetést.

Kossics legérdekesebb műve „*A művelt szlovén férfi és nő a Mura és a Rába között*” a magyar kormány felhívására és Anton *Slomšek* maribori püspök – hasonló célú – könyvére támaszkodva, a helyi viszonyokhoz alkalmazva készült. A könyvecske eredeti gyűjtésen alapuló adatokat tartalmaz az oktatásról, szokásokról, a lakodalmi viselkedésről, a lakóházak berendezéséről, a férfiak tisztálkodásáról, a szolgáltnak szóló intelmekről, a hiedelmekről és az állatok gyógyításáról. A prózai részt verses összeállítás követi, melyben tanítás előtti és utáni, húsvéti, Szent Iván-napi, temetési, valamint halotti énekek vannak. Köztük a Gergely-járaskor énekelt magyar ének szlovén fordítása is olvasható. A szlovének az éneket a szokással együtt – magyar közvetítéssel – a németektől vették át.

1837-ben a Pesti Magyar Színház megnyitására szerettek volna kiadni egy verseskötetet, melyben az összes európai nyelven szerepeltek volna az erre az alkalomra írt költemények. A kötet sajnos végül nem jelent meg, de másokéi mellett kéziratban Kossics József verse is fennmaradt. A tizenegy versszakos művet szlovénül írta és magyar nyersfordítását is mellékelte hozzá. A költeményben azokat dicséri, akik a színházat létrehozták, s arra buzdítja a közönséget, hogy látogassa az intézményt, felsorolva, mi mindent láthat ott. Az utolsó versszakban további alkotásra buzdít:

„*Od Pesta példo vzemite / vsza Vogrszka Goszpoda! - / Da orszácsko gorznejtite / Gledáliscse bos znouva.- / Sztalnim mósztom prej Dunája / Zvéste Búdimo k-Pesti, / Naj Prisavecz nazejcsása / Dela vasse Zmosnoszti.*

(Pest Vármegyétől vegyetek példát / minden Magyar Urak! / hogy iziben felfujhassátok / az Országos Színházot is! – / Kössétek öszve Budát Pestel / állandos hiddal, / hogy a jövevény hirdesse / a ti tehetőségeteknek remek munkáit is.)

166	Munka; delo. Munkás; igra, mušika Munk; most. Mutatni; kázati.	Műhely; dolavnica, vestat. Műszor; machina, skér za mestro.
N.		
Nád; trakt. Nadrág; széknyelo laco. Nagy; velki -a-o. Nap; szuncze, den. Narants; pomeráncsa narants. Nástanagy; sztarisina. Néha; nimesz. Népmagyasszony; po- szehalja. Nehéz; 'smetni, teak -a-o. Nedv; vloga, podmouk, mézga. Néma; nejni -a-o. Néno; sztarejsa sze- szta. Nép; liuszto. Nér; imé. Névsz; gód. Nevozni; imeniyati.	Névelni; gori hrániti, hrmiti. Nevenni; szmejsiti. Nóta; v'ra, nota. Nőni; glédali. Nőni; rasiti. Nőtelen; neo'nyeny, neomo'sena, nezd- kosszki -a-o. Nyáj; carejda. Nyak; smyek. Nyál; szloma. Nyír; letto. Nyergalsni; jeziti, ja- hati. Nyárs; ráseny. Nyelni; po'rejiti. Nyelv; jezik. Nyereg; szello. Nyeres; szirouvi, carzet- vi -a-o. Nyulni; od'rejiti szo.	
		O.
Ó; szléri -a-o. Obajtani; 'seleti. Okozni; zrokávati, k'viti. Oha; cuden, szpa- meten -a-o. Oktatni; vsiti. Ol; hlejv. Olaj; oli. Oldal; rebro. Olho; skarje. Oltalom; obramba, varanye. Oltár; oltár. Olyvasni; steti. Orr; nosza. Óra; vóra. Orgona; orgole. Oroszlány; orozslán. Ország; kralovcina, králestvo, orszá.	Nyugni; 'fjesti, szto- nyati. Nyugodni; pocsinouti szti, zahijati. Nyúl; závez. Nyulni; szegati. Orta; lice. Orvoság; vrazstvo. Orvoslani; vrazsiti. Oskola; skoula. Ostoba; nemik, nemá- szti, bodászi -a-o. Ostor; lice. Oszlop; szteber, szoha. Oszlóni; deliti, telati. Oszon; táo, talinga, delinga, deo. Óhol; psznicoza. Ól; hlafter. Ólasi; vmoriti, hujti, 'hlati. Óskóni; szimrad. Ósonni; vlejiti. Óztoni; varvati, strá- 'siti. Ózshédni; háhati szo. Órdög; vrag, húdi dób.	

Kossics magyar-szlovén szótára

Két tankönyvét említenénk még meg. *Szalay Imre* magyar nyelvtanát – melyet németre, románra, szerbre, szlovákra is átültettek – Vas vármegye megrendelésére fordította le szlovénre. Munkájával nem a magyarosítást akarta segíteni, hanem a gyér magyarországi szlovén értelmiségi réteget gyarapítani. A korabeli magyar törvények értelmében ugyanis értelmiségi foglalkozást (tanító, jegyző, kántor, pap stb.) csak az tölthetett be, aki tudott magyarul. A könyv érdekessége az a szlovén nyelvjárásban összeállított nyelvészeti terminológia, amelyet Kossicsnak kellett kitalálnia, valamint az ebben közzétett *első magyar-szlovén szótár*. „A Magyar Királyság Története” című szlovén nyelvű tankönyvét Kossics az uralkodók szerint osztotta fejezetekre. A történeti Zala és Vas megye területéről is említ szlovén településeket, illetve azokkal kapcsolatos eseményeket.

Kossics József – szlovén nemzetiségű magyar állampolgárként – kapcsolatban állt a korabeli szlovén és magyar értelmiséggel, jelen volt a kulturális és tudományos életben. Sokoldalúságával, a szlovén és a magyar kultúra iránti érdeklődésével méltán sorolható a múlt századi Vas megyei tudósok közé, joggal nevezhető *Pável Ágoston* elődjének.

Kühár János

Kühár János volt az utolsó lakója annak a felsőszőlőki plébániaháznak, amelyben Kossics József is lakott. Kühár plébános úr fél évszázadon át, 1936-tól 1987-ig örködött a szlovéniség felett a nyolc Szentgotthárd környéki szlovén faluban. Jelmondata volt: „*Szlovének voltunk, szlovének vagyunk – maradjanak azok gyermekeink is!*”. Szlovén anyanyelvükön oktatta a hittant a gyerekeknek, a helyi szlovén nyelvjárásban misézett, keresztelt, esketett és temetett. Magyarból és a szlovén irodalmi nyelvből a helyi nyelvjárásra fordította az imákat. Írógépen, átütőpapírra, indigóval sokszorosította és terjesztette azokat népe között.

1901. május 24-én született a Tišina (Csendlak) melletti Gradišćen (Muravárhely). Kőszeg után Szombathelyen tanult, ahol 1924-ben pappá szentelték. Négy évig volt Rábagyarmaton káplán, majd nyolc évig Szombathelyen hitoktató. 1936. augusztus 15-én került Felsőszőlőkre, ahol már elődje (*Koósz Vince*) is fáradozott a kápolna bővítésén. Ezt a hatalmas és szép feladatot Kühár plébános úr vitte véghez 1938-ban, az eucharisztikus kongresszus évében. Ezért láthatók a mennyezeten az eucharisztiaiával (az oltáriszentséggel) kapcsolatos festmények: az Utolsó vacsora, a kánai menyegző, az első áldozás, az Úrnapi körmenet. A freskókon négy szláv szent: *Cirill*, *Metód*, *Hermagoras* és *Fortunatus* is látható. A főoltáron Jézus halálát festették meg. A belső festésre – a világháború miatt – csak 25 évvel az újjáépítés után, 1966-ban kerülhetett sor. A terveket *Leszkovszky György* készítette, a templomot pedig a gyulaírástól *Gyermely Imre* díszítette festményeivel. A mennyezet és az oltár freskói a mezőkövesdi *Takács István* művei.

A Kühár János halála huszadik évfordulójára rendezett kiállításon saját fényképei voltak láthatók a régi kápolnáról. Arról, hogy miként bontották le, és hogyan

Kühár János (1901-1987)

épült helyébe az új templom. A gyerekek mellett a fiatalokkal is sokat foglalkozott. Egyleteket szervezett a fiúknak és lányoknak, valamint egy rózsafüzér-egyletet is. Az általa kiosztott „titkok” még ma is megtalálhatók a szőlőki családoknál.

Két könyve – a „*Mise a néppel*” és „*A megbánás szentsége - a szent gyónás*” – a ljubljanoi Družina kiadónál jelent meg. Kühár János dr. *Vukán Ferenc* orvossal együtt járt a csendlaki iskolába, aki később a családjával együtt szép napokat töltött a felsőszőlőki plébániaházban. Fia, dr. *Vukán György*, a híres zongorista is meleg szavakkal emlékszik „János bácsira”.

A kiállításon és az ünnepségen jelen volt *Pável Ágoston* lánya, *Pável Judit* is férjével, *Simon* Endrével. *Pável Ágoston* családjával sokszor felkereste Kühár Jánost.

A bejárati ajtónál megtekinthető volt az a stencilgép, amellyel a 1947 és 1952 között imákat sokszorosított. Amikor a szlovén nemzetiségű plébánost Izsákfára (1952-1957), száműzték a jugoszláv határ mellől, a gépet elrejtette. Visszatérve (egészen haláláig) írógépen gépelt evangéliumokat, könyörgéseket, imákat, olvasmányokat és más szövegeket. Magyarból és irodalmi szlovén nyelvből fordított le mindent a hazai szlovén nyelvjárásra, mert azt az emberek jobban értették.

1987. szeptember 6-án – a szentmise előtt, az oltárnál – halt meg. Dr. *Konkoly István* szombathelyi és dr. *Jožef Smej* maribori püspök temette.

Fél évszázados felsőszőlőki szolgálata során Kühár János nemcsak a templomot újjátta fel, a szlovén anyanyelv megőrzéséért is sokat tett. Halála után magyar plébános került a faluba. 1993 és 2001 között a szomszédos szlovéniai Martinjéből *Ivan Camplin* plébános úr járt át vasárnaponként szlovén misét tartani. 2001 óta lakik Felsőszőlőkön *Merkli Ferenc* szakonyfalui származású szlovén plébános, aki 2007-től nemcsak Felsőszőlőkön, Alsószőlőkön, Szakonyfaluban, de Apátistvánfalván is szolgál.

Kühár János elhunytának huszadik évfordulójára az Országos Szlovén Önkormányzat kétnapos ünnepséget szervezett. A rendezvényt a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, valamint a ljubljanoi Határon Túli Szlovének Hivatala is támogatta.

M. Kozár Mária